

УДК 378.046-021.68

DOI: 10.31376/2410-0897-2025-2-58-156-162

КРИТЕРІЙ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНОСТІ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДО ІНЖЕНЕРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Семенов Микола Володимирович

аспірант

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

викладач кафедри бойового та логістичного забезпечення

Київський інститут Національної гвардії України

e-mail: 1potroh1@gmail.com

ORCID ID: 0009-0006-0543-204X

У статті визначено критерії сформованості готовності майбутніх офіцерів до інженерного забезпечення, а саме мотиваційний, пізнавальний та результативно-рефлексивний; показники сформованості кожного запропонованого критерію, серед яких позитивна мотивація до вивчення інженерного забезпечення, інтерес до вивчення інженерного забезпечення, знання та вміння з інженерного забезпечення, навички з інженерного забезпечення, здатність до саморефлексії, самоосвіта; рівні сформованості готовності майбутніх офіцерів до інженерного забезпечення: високий, середній та низький.

Ключові слова: готовність, майбутні офіцери, критерії, показники, рівні сформованості.

Постановка проблеми. У сучасних умовах військово-політичної ситуації в Україні та необхідності ефективного забезпечення бойової готовності підрозділів Національної гвардії України зростає значення інженерного забезпечення як одного з ключових компонентів ведення бойових дій. Якість інженерного забезпечення значною мірою залежить від професійної підготовки майбутніх офіцерів, зокрема від рівня їхньої готовності до виконання завдань у цій сфері. Проте аналіз існуючих програм підготовки, науково-методичних підходів і практичного досвіду засвідчує недостатню розробленість питань, пов'язаних із визначенням чітких критеріїв, показників та рівнів сформованості такої готовності. Відсутність науково обґрунтованої системи оцінювання ускладнює процес управління підготовкою майбутніх офіцерів, а також знижує ефективність формування необхідних компетентностей. Це зумовлює потребу в поглибленому науковому дослідженні зазначеної проблематики з метою розробки і впровадження ефективної моделі оцінювання готовності майбутніх офіцерів до інженерного забезпечення підрозділу НГУ в процесі професійної підготовки

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальні аспекти формування готовності майбутніх офіцерів були висвітлені в наукових дослідженнях науковців, серед яких Г. Васянович, В. Волобуєв, В. Демченко, Л. Кондрашова, Г. Кловак, Ю. Медвідь, О. Пшенична, Н. Чорна, В. Ягупов та інших фахівців, таких як В. Гавроник, В. Пашута, А. Строк, К. Тіханов, Є. Толочко.

Цікавими з точки зору наукового підходу й практичної значущості є також праці І. Ковальчука, М. Саморока, В. Халепа, О. Хацаюка, Р. Іванішина, О. Єлісєєвої, В. Жукова, В. Клименка, Ю. Бережного. У дослідженнях О. Богданюка, В. Георгієва, Ю. Ліснченка, А. Турчинова, В. Ягупова розглядаються актуальні питання розвитку прикладних професійних компетентностей майбутніх офіцерів сектору безпеки і оборони України з акцентом на використанні засобів фізичної та спеціальної фізичної підготовки.

Метою статті є визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості готовності майбутніх офіцерів до інженерного забезпечення підрозділу Національної гвардії України в процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж перейти до викладення власного підходу до розв'язання означеної проблеми, зупинимося на роз'ясненні змісту таких ключових педагогічних понять, як «критерій», «показник» і «рівень», у світлі сучасних наукових досліджень.

Термін «критерій» (походить від грец. *kriterion*) трактується як засіб оцінювання або мірило. У тлумачному словнику його визначають як спосіб судження або ознаку, на основі якої здійснюється оцінювання, класифікація чи визначення певних об'єктів або явищ [1]. В академічному тлумачному словнику української мови критерій подається як основа для оцінювання, класифікації або встановлення характеристик явищ; своєрідне мірило, зокрема зазначено, що саме практика виступає критерієм істинності теоретичних положень [2]. Відповідно до українського педагогічного словнику це поняття визначається як змінна величина, що може набувати різних значень залежно від конкретних умов або часових рамок, у межах одного й того самого явища. Така змінність дозволяє використовувати критерій для діагностики та оцінювання стану об'єкта [3]. У словнику української мови критерієм вважається засіб перевірки істинності чи хибності певного твердження або гіпотези [4]. Водночас у словнику-довіднику з професійної педагогіки критерій визначається як мірило, яке є підставою для оцінювання, класифікації чи встановлення сутності процесів або явищ [5, с. 262].

На думку В. Ягупова, критерії є тими ознаками, за якими здійснюється оцінка певних якостей особистості [6]. В. Багрий визначає критерій як стандарт, що дає змогу зіставляти або оцінювати реальне педагогічне явище, процес чи якість порівняно з певним еталоном [7]. І. Бойчук інтерпретує критерій як мірило, яке дозволяє оцінювати якісні та кількісні параметри навчального процесу відповідно до досягнутих результатів [8, с. 97]. Н. Ничкало ж розглядає критерій як показник, рівень, параметр або характерну ознаку [9]. При визначенні критеріїв важливо дотримуватися низки вимог: вони повинні бути об'єктивними, адекватними, валідними й охоплювати всі істотні характеристики досліджуваного явища чи процесу [10].

У межах нашого наукового дослідження, спираючись на аналіз науково-педагогічної літератури та узагальнення наукових позицій, критерії розглядаються як ознака, еталон або мірило.

Питання встановлення критеріїв сформованості готовності майбутніх офіцерів залишається предметом активних наукових дискусій. Водночас результати таких досліджень демонструють наявність певних розбіжностей у підходах до їх визначення.

Так, дослідниця Ю. Медвідь пропонує розглядати сформованість готовності майбутніх офіцерів за трьома критеріями: мотиваційно-ціннісним, пізнавально-процесуальним і результативно-рефлексивним [11, с. 107]. А. Балендр виділяє шість критеріїв: мотиваційний, регуляційний, когнітивний, операційний, комунікативний та прогностичний [12, с. 54]. На думку Д. Швеця, оцінювання готовності має базуватись на мотиваційному, когнітивному, діяльнісному та особистісно-рефлексивному критеріях [13, с. 31]. В. Волобуєв у своїй роботі визначає три основні критерії: мотиваційний, інформаційний та результативний [14]. О. Пшенична пропонує наступні: особистісний, когнітивний і діяльнісний [15]. Дослідник О. Старчук, у свою чергу, виокремлює такі критерії: ціннісно-мотиваційний, когнітивно-інформаційний, цільово-результативний і практично-перетворювальний [16].

Аналіз наведених підходів свідчить про відмінності в наукових позиціях щодо визначення критеріїв готовності майбутніх офіцерів. Це пояснюється як багатовимірністю самого поняття «готовність», так і різними розумінням його структури, методологічною основою досліджень, особистими пріоритетами науковців і специфікою професійної діяльності військовослужбовців.

З огляду на аналіз наукових джерел, можна стверджувати, що єдиної думки серед дослідників щодо складу критеріїв не існує. У межах нашого дослідження, спираючись на структуру готовності майбутніх офіцерів до виконання завдань інженерного забезпечення, яка охоплює мотиваційний, пізнавальний і результативно-рефлексивний компоненти, логічно виокремити відповідні критерії сформованості - мотиваційний, пізнавальний та результативно-рефлексивний.

Поняття «показник» за змістом тісно пов'язане з поняттям «критерій». У словнику психолого-педагогічних термінів «показник» тлумачиться як ознака, свідчення або доказ чогось, а також як конкретні дані, що фіксують результати певної діяльності чи процесу [17]. Разом із тим, критерій має більш узагальнений характер порівняно з показником. Він описує педагогічне явище або об'єкт у цілому й може охоплювати декілька показників. Таким чином, показники виступають складовими елементами критерію.

У великому тлумачному словнику сучасної української мови термін «показник» трактується як багатозначне поняття. Зокрема, він визначається як ознака, доказ, свідчення; як наочні дані, що демонструють результати діяльності чи процесу; як інформація про досягнення в певній сфері; а також як подія або явище, на основі яких робляться висновки щодо перебігу певного процесу [4].

На думку В. Тернопільської та О. Дерев'яно, показник - це кількісна або якісна характеристика рівня сформованості тієї чи іншої властивості або ознаки досліджуваного об'єкта, що відображає ступінь реалізації відповідного критерію [18, с. 265]. А. Семенова розглядає показник як подію або явище, за допомогою яких можна робити висновки про динаміку процесу [19, с. 17]. В. Танська наголошує, що показник - це характеристика об'єкта, процесу або явища, яка відображає певну сторону їхнього стану у кількісному або якісному вимірі [20].

Відтак, у нашому педагогічному дослідженні ми розглядаємо показники як конкретні ознаки, що розкривають зміст критеріїв сформованості готовності майбутніх офіцерів до інженерного забезпечення підрозділів Національної гвардії України в процесі професійної підготовки.

У подальшому деталізуємо ці аспекти більш ґрунтовно.

Мотиваційний критерій. Цей критерій відображає внутрішню мотивацію, усвідомлене прагнення й готовність майбутніх офіцерів виконувати завдання інженерного забезпечення у підрозділах Національної гвардії України. Він свідчить про наявність стійкої професійної орієнтації, сформованих ціннісних установок та позитивного ставлення до професійної діяльності в умовах військової служби. До основних характеристик мотиваційного критерію належать: усвідомлення значущості інженерного забезпечення в діяльності НГУ; сформовані професійні інтереси до інженерної діяльності; позитивне ставлення до навчання за фахом; прагнення до саморозвитку і вдосконалення знань та вмінь; відповідальне ставлення до виконання службових обов'язків, готовність діяти в екстремальних ситуаціях.

Показники мотиваційного критерію: наявність позитивної мотивації до вивчення інженерного

забезпечення; стійкий інтерес до предмета, активність у навчальному процесі, прагнення до глибшого засвоєння знань.

Пізнавальний критерій. Цей критерій оцінює рівень сформованості фахових знань майбутніх офіцерів, їхню глибину, системність і повноту, а також усвідомлення ключових принципів інженерного забезпечення у процесі професійної підготовки.

Показники пізнавального критерію: рівень знань та вмінь з інженерного забезпечення (здатність застосовувати теоретичні знання в практичній діяльності, орієнтація в інженерно-технічних рішеннях, володіння методами аналізу та практичними навичками); вміння діяти в умовах, наближених до бойових (здатність ефективно застосовувати навички під час польових навчань та екстремальних ситуацій).

Результативно-рефлексивний критерій. Цей критерій вказує на внутрішню динаміку розвитку особистості та дозволяє оцінити здатність до самоаналізу, самоконтролю та самовдосконалення.

Показники результативно-рефлексивного критерію: здатність до саморефлексії (уміння критично осмислювати власну діяльність, здійснювати самоконтроль, самооцінку та коригування дій); вміння до самоосвіти (готовність до самостійного здобуття нових знань, професійного та особистісного розвитку).

Далі зосередимо увагу на методах діагностики вказаних критеріїв.

У науковій літературі метод спостереження визначається як цілеспрямований та систематичний процес отримання інформації через безпосереднє сприйняття подій або явищ. Цей метод дає можливість підтвердити чи спростувати гіпотези, а також стає основою для подальших теоретичних узагальнень [3].

Метод бесіди вважається ефективним інструментом педагогічного дослідження, який дає змогу зібрати дані про досліджуване явище у логічно впорядкованій формі. Джерелами інформації можуть виступати як безпосередні учасники освітнього процесу, так і представники їхнього соціального оточення [3].

Анкетування - це метод збору інформації, що ґрунтується на опитуванні респондентів з метою з'ясування фактичного стану досліджуваного явища. Його доцільно застосовувати тоді, коли інші методи є менш ефективними або складними у реалізації. Основним інструментом цього методу виступає анкета - структурований набір запитань та тверджень, що розміщується на одному чи кількох аркушах [5].

Аналіз документів та результатів педагогічної діяльності також належить до надійних способів збору та обробки первинної інформації. Документи в цьому контексті є носіями зафіксованої інформації про явища, процеси або події [5]. Як джерела додаткових даних використовуються нормативно-правові акти, що регламентують освітній процес - зокрема, освітньо-професійні програми (ОПП) та робочі програми дисциплін.

З метою визначення рівня готовності майбутніх офіцерів до інженерного забезпечення було використано метод тестування. У науково-педагогічній літературі тест охарактеризовано як об'єктивний, комплексний та стандартизований інструмент [3]. Тестові завдання здебільшого мають вузьку спеціалізацію й використовуються для підвищення ефективності контрольної-оцінювальної діяльності викладачів, а також для діагностики професійних компетентностей у здобувачів освіти.

Метод експертних оцінок передбачає розв'язання певних завдань за участю фахівців, які надають аргументовані судження та кількісні оцінки. Подальша обробка таких оцінок здійснюється з використанням формалізованих підходів. Цей метод дозволяє, спираючись на досвід і компетентність експертів, приймати обґрунтовані рішення. Самі експерти (від лат. *expertus* - досвідчений) - це спеціалісти високого рівня, які здатні дати професійну оцінку досліджуваному явищу [4].

Далі розглянемо діагностичні засоби, застосовані в рамках наукового дослідження.

Мотивація майбутніх офіцерів до інженерного забезпечення виступає ключовим чинником ефективної професійної підготовки. Рівень її сформованості оцінювався відповідно до мотиваційного критерію за допомогою низки методик, серед яких:

- спостереження за курсантами під час опанування дисципліни «Інженерне забезпечення»;
- проведення бесід з курсантами у процесі навчання;
- методика діагностики навчальної мотивації студентів (А. Реан, В. Якунін);
- методика «Вивчення мотивації навчання» (Т. Львіна);
- адаптована «Анкета інтересів».

Сутність інноваційних процесів професійної підготовки майбутніх офіцерів Національної гвардії України полягає в опануванні сучасних знань із питань інженерного забезпечення. Відповідно до пізнавального критерію, рівень професійної підготовки визначався на основі таких методик:

- тестування, спрямованого на діагностику рівня знань та розуміння сучасних теоретичних засад інженерного забезпечення;
- аналіз групових занять та модульного контролю;
- оцінювання фахових умінь, набутих у процесі комплексно-польових навчань.

Результативно-рефлексивний критерій характеризує сформованість навичок їх практичного

застосування, здатність курсантів до самооцінювання, аналізу власних дій, оцінювання діяльності інших, самоконтролю та самокорекції. Цей критерій включає:

- методика «Самооцінка рівня онтогенетичної рефлексії» (Н. М. Фетискін, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов);
- спостереження за курсантами під час навчального процесу;
- індивідуальні бесіди з курсантами.

На нашу думку, запропоновані у дослідженні критерії дозволяють здійснити об'єктивне оцінювання готовності майбутніх офіцерів до виконання завдань інженерного забезпечення.

Сукупність вказаних критеріїв і показників забезпечує ґрунтовне визначення рівня сформованості професійної готовності курсантів до інженерного забезпечення підрозділів НГУ. У межах даного дослідження поняття «рівень» трактується як показник якості [3].

У науковій літературі привертають увагу праці, в яких науковці поділяють рівні готовності майбутніх офіцерів. Зокрема, Ю. Медвідь, Д. Швець, М. Недбай, В. Волобуєв, А. Балендр виділяють високий, середній і низький рівні [11; 12; 13; 14], тоді як О. Пшенична - оптимальний, середній і низький рівні [15].

Аналіз наукових джерел свідчить, що переважна більшість дослідників дотримуються трирівневої градації: високий, середній і низький. Враховуючи це, у межах нашого дослідження ми також виділяємо такі рівні сформованості готовності майбутніх офіцерів до інженерного забезпечення: високий, середній і низький.

Високий рівень. Майбутній офіцер демонструє ґрунтовні, системні та глибокі знання з навчальної дисципліни, передбаченої програмою. Він опрацював як основну, так і додаткову рекомендовану літературу, виявив творчий підхід до засвоєння матеріалу, вміння чітко, логічно та стисло його викладати. Добре розуміє взаємозв'язки між ключовими поняттями дисципліни й усвідомлює їхню роль у майбутній професійній діяльності. Здатний критично оцінювати власні знання, уміння та дії, активно вдосконалює свою підготовку, орієнтований на самонавчання, особистісний розвиток і досягнення високого професійного рівня.

Середній рівень. Майбутній офіцер виявляє загалом достатні знання навчального матеріалу, хоча під час виконання програмних завдань допускає окремі незначні помилки. Він опрацював основну рекомендовану літературу, продемонстрував системність у засвоєнні дисципліни. Здатен самостійно застосовувати й доповнювати знання в навчанні та професійній діяльності. Має базову здатність до самооцінки й рефлексії, може оцінити свої сильні й слабкі сторони, прагне до вдосконалення. Водночас глибина саморефлексії ще недостатня.

Низький рівень. Майбутній офіцер має лише поверхневі знання з дисципліни, що ледве відповідають мінімальним вимогам для подальшого навчання й професійної діяльності. Завдання виконує переважно з допомогою викладача, знайомий лише з основною рекомендованою літературою. У відповідях допускає суттєві помилки, які не може виправити самостійно. Виявляє відсутність навичок самооцінки, рефлексії та не здійснює аналізу власних результатів діяльності.

На рисунку 1 представлено узагальнену схему взаємозв'язку між компонентами, критеріями та відповідними показниками сформованості готовності майбутніх офіцерів до інженерного забезпечення підрозділів Національної гвардії України в умовах професійної підготовки.

На основі проведеного аналізу встановлено, що ефективне оцінювання рівня готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності в сфері інженерного забезпечення можливе за умови впровадження науково обґрунтованої системи критеріїв і показників, яка комплексно охоплює ключові аспекти їхньої професійної підготовки.

Таким чином, вивчення критеріїв, показників та рівнів сформованості готовності майбутніх офіцерів до інженерного забезпечення забезпечує

Рис.1. Взаємозв'язок між компонентами, критеріями та показниками сформованості готовності майбутніх офіцерів до інженерного забезпечення

теоретичну основу для розробки моделі цього процесу й визначення педагогічних умов, необхідних для її формування, що повністю відповідає цілям і завданням наукового дослідження.

Висновок. Відповідний рівень сформованості готовності майбутніх офіцерів до інженерного забезпечення виявляється у високому рівні усвідомлення значущості володіння методами та прийомами інженерної підготовки, що сприяє ефективному виконанню навчальних і професійно-інженерних завдань ще на етапі здобуття освіти у вищому військовому навчальному закладі. Визначені критерії, показники виступають діагностичним інструментарієм для встановлення рівня сформованості готовності майбутніх офіцерів до інженерного забезпечення в процесі професійної підготовки. Перспективи подальшого вивчення цієї проблематики полягають у розробці моделі формування готовності майбутніх офіцерів до інженерного забезпечення підрозділу Національної гвардії України в процесі професійної підготовки.

Список використаної літератури

1. Професійна освіта: словник : навч. посіб. / за ред. Н. Г. Ничкало. Київ : Вища школа, 2000. 381 с.
2. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/rivenj> (дата звернення: 15.04.2025).
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
4. Новий тлумачний словник української мови: 42 000 слів : у 4 т. Т. 3 / уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. Київ : Аконт, 1998. 927 с.
5. Словник-довідник з професійної педагогіки / за ред. А. В. Семенової. Одеса, 2006. 364 с.
6. Ягунов В. В. Педагогіка : навч. посіб. для студ. Київ : Либідь, 2003. 560 с.
7. Багрий В. Н. Критерії та рівні сформованості професійних умінь майбутніх соціальних педагогів. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2012. №6. С. 10–14.
8. Бойчук І. Д. Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх фармацевтів у коледжі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2010. 280 с.
9. Ничкало Н. Національна рамка кваліфікацій – проблема загальнодержавна. *Професійно-технічна освіта* : наук.-метод. журн. 2010. № 2. С. 3–4.
10. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання : наук.-метод. вид. Київ : Кулінічев Б. М., 2007. 144 с.
11. Медвідь Ю. І. Формування готовності майбутніх офіцерів запасу до службово-бойової діяльності в процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Глухів, 2019. 240 с.
12. Балендр А. В. Формування готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до вирішення конфліктних ситуацій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2011. 20 с.
13. Швець Д. В. Підготовка майбутніх офіцерів МВС України до охорони і забезпечення громадського порядку в процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2016. 148 с.
14. Волобуєв В. В. Критерії, показники та рівні сформованості професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до проєктного управління. *Людознавчі студії. Серія: Педагогіка*. 2022. № 14(46). С. 24–29.
15. Пшенична О. О. Формування професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування методів аналізу ризиків в оперативно-службовій діяльності : дис. ... д-ра філос. : 011. Хмельницький, 2020. 269 с.
16. Старчук О. О. Методика формування фізичної готовності майбутніх офіцерів до військово-професійної діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Хмельницький, 2011. 20 с.
17. Словник психолого-педагогічних понять і термінів. URL: <http://osvita.ua/school/method/psychology/1270> (дата звернення: 18.06.2025).
18. Тернопільська В. І. Визначення критеріїв сформованості професійної компетентності майбутніх гірничих інженерів. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки*. 2010. Вип. 31. С. 264–267.
19. Семенова А. В. Парадигмальне моделювання у професійній підготовці майбутніх учителів : монографія. Одеса : Юридична література, 2009. С. 15–24.
20. Танська В. В. Підготовка майбутнього вчителя біології до екологічної освіти старшокласників : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2006. 20 с.

CRITERIA, INDICATORS, AND LEVELS OF READINESS OF FUTURE OFFICERS FOR ENGINEERING SUPPORT

Semenov Mykola

Postgraduate student

Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Lecturer at the Department of Combat and Logistical Support

Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

Introduction. In the current military and political situation in Ukraine and the need to effectively ensure the combat readiness of the National Guard of Ukraine, the importance of engineering support as one of the key components of combat operations is growing. The quality of engineering support largely depends on the professional training of future officers, in particular on their level of readiness to perform tasks in this area. However, an analysis of existing training programs, scientific and methodological approaches, and practical experience shows that issues related to the definition of clear criteria, indicators, and levels of readiness are insufficiently developed.

Purpose. *To define criteria, indicators, and levels of readiness of future officers for engineering support of the National Guard of Ukraine units in the process of professional training.*

Methods. *When determining the criteria, indicators, and levels of readiness of future officers for engineering support, the following research methods were used: analysis, synthesis, description, and comparison.*

Results. *Criteria, indicators, and levels of readiness of future officers for engineering support have been identified, namely motivational, cognitive, and performance-reflective criteria; indicators: positive motivation to study engineering support, interest in studying engineering support, knowledge and skills in engineering support, engineering support skills, ability to self-reflect, self-education; levels of readiness of future officers for engineering support: high, medium, and low.*

Originality. *For the first time, criteria, indicators, and levels of readiness of future officers for engineering support have been theoretically substantiated.*

Conclusion. *The appropriate level of readiness of future officers for engineering support is manifested in a high level of awareness of the importance of mastering engineering training methods and techniques, which contributes to the effective performance of educational and professional engineering tasks while still studying at a higher military educational institution. The defined criteria and indicators serve as diagnostic tools for establishing the level of readiness of future officers for engineering support in the process of professional training. Prospects for further study of this issue lie in the development of a model for preparing future officers for engineering support of the National Guard of Ukraine in the process of professional training.*

Key word: *readiness, future officers, criteria, indicators, levels of development.*

References

1. Profesiina osvita: slovnyk: navch. posib. [Vocational education] / za red. N.H. Nychkalo. Kyiv: Vyscha shkola, (2000), 381. [in Ukrainian].
2. Akademichnyi tлумachnyi slovnyk ukraïnskoi movy. [Academic Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language] URL: <http://sum.in.ua/s/rivenj> (data zvernennia: 15.04.2025). [in Ukrainian].
3. Honcharenko, S.U. (1997). Ukraïnskyi pedahohichnyi slovnyk. [Ukrainian pedagogical dictionary] Kyiv: Lybid, 376. [in Ukrainian].
4. Novyi tлумachnyi slovnyk ukraïnskoi movy. [New explanatory dictionary of the Ukrainian language] : 42 000 slov : U 4 t. / uklad. V. Yaremenko, O. Slipushko. Kyiv : Akonit, (1998), T. 3, 927. [in Ukrainian].
5. Slovnyk-dovidnyk z profesiinoi pedahohiky [Reference dictionary of professional pedagogy] / za red. A.V. Semenovoi. Odesa, (2006), 364. [in Ukrainian].
6. Yahupov, V.V. (2003). Pedahohika [Pedagogy]: navch. posib. dlia stud. Kyiv: Lybid, 560. [in Ukrainian].
7. Bahrii, V.N. (2012) Kryterii ta rivni sformovanosti profesiinykh umin maibutnikh sotsialnykh pedahohiv. [Criteria and levels of professional skills development for future social educators] Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnolohii Universytetu «Ukraina». 2012 .№6, 10–14. [in Ukrainian].
8. Boichuk, I.D. (2010). Pedahohichni umovy profesiinoi pidhotovky maibutnikh farmatsevtiv u koledzhi [Pedagogical conditions for the professional training of future pharmacists at the college]: dys. ...kand. ped. nauk: 13.00.04 / Zhytomyr. derzh. un-t im. I. Franka. Zhytomyr, 2010, 280. [in Ukrainian].
9. Nychkalo, N. (2010). Natsionalna ramka kvalifikatsii – problema zahalnodержavna. [The National Qualifications Framework – a nationwide issue] Profesiino-tekhnichna osvita: nauk.-metod. zhurn. № 2, 3–4. [in Ukrainian].
10. Pometun, O.I. (2007). Entsyklopediia interaktyvnoho navchannia [Encyclopedia of Interactive Learning]: nauk.-metod. vyd. Kyiv: Kulynichev B.M., 144. [in Ukrainian].
11. Medvid, Yu.I. (2019). Formuvannia hotovnosti maibutnikh ofitseriv zapasu do sluzhbovo-boiovoi diialnosti v protsesi profesiinoi pidhotovky [Preparing future reserve officers for combat duty during professional training]: dys. ...kand. ped. nauk: 13.00.04 / Hlukhiv. nats. pedahoh. un-t im. O. Dovzhenka. Hlukhiv, 240. [in Ukrainian].
12. Balendr, A.V. (2011). Formuvannia hotovnosti maibutnikh ofitseriv-prykordonnykiv do vyrishennia konfliktnykh sytuatsii [Preparing future border guard officers to resolve conflict situations]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / Nats. akad. derzh. prykordon. sluzhby Ukrainy im. B. Khmelnytskoho. Khmelnytskyi, 20. [in Ukrainian].
13. Shvets, D.V. (2016). Pidhotovka maibutnikh ofitseriv MVS Ukrainy do okhorony i zabezpechennia hromadskoho poriadku v protsesi fakhovoi pidhotovky [Training future officers of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine to protect and maintain public order during professional training]: dys. ...kand. ped. nauk: 13.00.04 / Nats. aviats. un-t. Kyiv, 148. [in Ukrainian].
14. Volobuiev, V.V. (2022). Kryterii, pokaznyky ta rivni sformovanosti profesiinoi hotovnosti maibutnikh ofitseriv-prykordonnykiv do proektnoho upravlinnia. [Criteria, indicators, and levels of professional readiness of future border guard officers for project management] Liudynoznavchi studii. Seriia «Pedahohika», № 14(46), 24–29. [in Ukrainian].
15. Pshenychna, O.O. (2020) Formuvannia profesiinoi hotovnosti maibutnikh ofitseriv-prykordonnykiv do zastosuvannia metodiv analizu ryzykiv v operatyvno-sluzhbovii diialnosti [Developing the professional readiness of future border guard officers to apply risk analysis methods in operational and service activities]: dys. ...d-ra filos.: 011 / Nats. akad. derzh. prykordon. sluzhby Ukrainy im. B. Khmelnytskoho. Khmelnytskyi, 269. [in Ukrainian].
16. Starchuk, O.O. (2011). Metodyka formuvannia fizychnoi hotovnosti maibutnikh ofitseriv do viiskovo-profesiinoi diialnosti [Methods for developing the physical fitness of future officers for military professional activities]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.02 / Nats. akad. derzh. prykordon. sluzhby Ukrainy im. B. Khmelnytskoho. Khmelnytskyi, 20. [in Ukrainian].
17. Slovnyk psykhologo-pedahohichnykh poniat i terminiv. [Glossary of psychological and pedagogical concepts and terms] URL: <http://osvita.ua/school/method/psychology/1270> (data zvernennia: 18.06.2025). [in Ukrainian].

18. Ternopil'ska, V.I. (2010). Vyznachennia kryteriiv sformovanosti profesiinoi kompetentnosti maibutnikh hirnychkykh inzheneriv. [Determining the criteria for the professional competence of future mining engineers] *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Seriiia 5. Pedagogichni nauky. Vyp. 31, 264 – 267.* [in Ukrainian].

19. Semenova, A.V. (2009). Paradyhmalne modeliuвання u profesiinii pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv [Paradigmatic modeling in the professional training of future teachers]: monohrafiia. Odesa : Yurydychna literatura, 15–24. [in Ukrainian].

20. Tanska, V.V. (2006). Pidhotovka maibutnoho vchytelia biolohii do ekolohichnoi osvity starshoklasnykiv [Preparing future biology teachers for environmental education of high school students]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk:13.00.04 / Zhytomyr. derzh. un-t im. I.Franka. Zhytomyr, 20. [in Ukrainian].

Авторське право ©2025 автори, всі права захищено. Автори погоджуються, що ця стаття залишається у відкритому доступі на умовах Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

Отримано редакцією 30.07.2025 р.
Прийнято редакцією 30.08.2025 р.
Опубліковано 1.09.2025 р.

УДК 378.011.3-051:80|:005.336.2

DOI: 10.31376/2410-0897-2025-2-58-162-172

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ У НАУКОВИХ ПРАЦЯХ УКРАЇНСЬКИХ І ЗАРУБІЖНИХ УЧЕНИХ

Гоголь Максим Русланович

аспірант

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

e-mail: max.gogol2014@gmail.com

ORCID ID: 0009-0003-0143-9314

У статті розглянуто проблему формування культурної компетентності майбутніх учителів-філологів у контексті сучасних вимог до професійної підготовки; розкрито сутність культурної компетентності як інтегративної якості особистості, що поєднує знання про національні та світові культурні надбання, уміння аналізувати мовно-літературні явища в історико-культурному контексті та здатність до міжкультурного діалогу; проаналізовано низку нормативних документів (закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», державні стандарти тощо) та наукових праць українських (Н. Бібік, В. Білицька, Т. Борисова, Н. Головіна, І. Гриценко, Т. Зайка, І. Зязюн, С. Кондратенко, В. Кремь, О. Малихін, С. Сисоєва, Т. Шахрай та ін.) і зарубіжних (Ідов Сулаймон Аденї, Онїбучї Ннеамака Чїс, П. Ерлі, Сун Анг, А. Флієр, А. Шічїнський, Чїма Абїмбола Еден та ін.) учених, у яких обґрунтовано необхідність інтеграції культурологічного підходу в освіту, й у філологічну зокрема.

Ключові слова: культура, освіта, компетентнісний підхід, культурна компетентність, інкультурація, соціалізація, учитель-філолог.

Постановка проблеми. У сучасному світі динамічний розвиток усіх галузей суспільного життя демонструє визначальну роль навчання в становленні особистості, її адаптованості до викликів ХХІ століття: пандемії, війни, енергетичної, екологічної кризи, міграції тощо. Основою сучасних перетворень в освітній сфері є формування гармонійно розвиненої особистості, здатної удосконалювати свої особистісні якості, відтворювати й розширювати свій життєвий досвід, накопичувати та створювати нові цінності. Основними завданнями цього процесу є формування культури особистості, виховання здатності до сприйняття творів мистецтва, реалізація потреби в культурному пізнанні й самопізнанні.

В умовах інтеграції України в світовий освітній простір актуальності набувають питання формування у молодого покоління життєво важливих компетентностей, активної соціалізації, підвищення рівня їх морального, культурного й духовного розвитку. Ці перетворення в освітній сфері пов'язані насамперед з переходом до культуротворчої функції освіти й педагогіки, які спрямовано на формування особистості як «людини культури».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз нормативних документів (Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.), Закон України «Про освіту» (2017 р.), Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.) та ін.), наукових праць українських (І. Бех, О. Бігїч, Р. Гуревич, Н. Кїчук, С. Клепко, Т. Колодько, А. Коломієць, В. Курок, Н. Лазаренко, В. Луговий, С. Ніколаєва, О. Петров, О. Пометун, О. Савченко, В. Садова, Л. Тархан, Л. Чередниченко, Н. Щерба й ін.) і зарубіжних (Р. Бенедикт, Б. Блум, Дж. Брунер, М. Вебстер, Я. Гайда, К. Гїрц та ін.) учених, засвідчує, що у їхніх наукових розвідках розкрито спектр проблем, пов'язаних із теорією та практикою компетентнісного підходу у вищїй школі. Це дає підстави стверджувати, що реалізація в освітньому процесї ЗВО основних положень компетентнісного підходу уможливилює всебїчний розвиток особистостї майбутнього фахївця.

Методологічні засади дослідження культурної компетентності базуються на концепції органічного зв'язку між освітнім процесом і культурним розвитком (В. Болгарїна, Є. Бондарєвська, С. Бондаренко,